

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŐTIRMALAR DERĐİŐİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 73 Ekim 2020 & Volume: 13 Issue: 73 October 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

TARİHİ ROMANLARDA FATİH SULTAN MEHMET'İN ARKASINDAKİ FETİH KADROSU* THE CONQUEST STAFF BEHIND FATİH SULTAN MEHMET IN THE HISTORICAL NOVELS

Hakan DEĞİRMENCİ**

Öz

Türk edebiyatında, roman türünün ortaya çıkmaya başladığı Tanzimat'ın ilk döneminden itibaren yazarlar İstanbul'un fethini eserlerinde işlemeye başlamışlardır. 1875'den günümüze kadar gelen süreçte, Türk okurunun ilgisini çekmeye devam eden bu konuya, yazarlar ve yayınevleri de ilgisiz kalmamış, böylece fetih konusu ve fethin hükümdarı Fatih gündemde kalmaya devam etmiştir. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda daha çok fetih öncesi Bizans devlet ve toplum yapısı, Fatih'in yetişmesi ve onda bir fetih bilincinin uyanması, muhasara döneminde yaşananlar üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada Sultan Mehmet'in doğumundan itibaren yanında yer alan, çocukluk döneminde onun eğitim ve terbiyesiyle meşgul olan, ona savaş sanatını ve devlet adabı öğreten, böylece bir bakıma fethin arka planını oluşturan tarihi şahısların Türk romanına nasıl tezahür ettiği üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un Fethi, Roman, Akşemsettin, Çandarlı Halil Paşa.

Abstract

In Turkish literature, from the first period of the Tanzimat, when the novel genre began to emerge, writers began to deal with the conquest of Istanbul in their works. Writers and publishing houses were not indifferent to this subject, which continued to attract the attention of Turkish readers in the period from 1875 until today, so the subject of conquest and the ruler of conquest, Fatih, remained on the agenda. In the studies carried out so far, the Byzantine state and social structure before the conquest, the upbringing of the Conqueror and the awakening of conquest consciousness in him, and what happened during the siege period have been focused on. In this study, it will be focused on how the historical figures who have been with Sultan Mehmet since his birth, who were engaged in his education and training during his childhood, taught him the art of war and state manners, thus forming the background of the conquest in a way, will be focused on how the Turkish novel manifested.

Keywords: Mehmet II, Conquest of İstanbul, Novel, Akşemsettin, Çandarlı Halil Paşa.

* Bu çalışma, 2014 yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde tamamlanan "Başlangıçtan Günümüze Türk Romanında İstanbul'un Fethi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi ABD, ORCID: 0000-0002-1208-6628, hakan.degirmenci@adu.edu.tr

Giriş

Tarih bilimi ile edebiyat sanatı arasında mazisi oldukça eskilere dayanan bir ilişki vardır. Roman türünün Batıdaki inkişafı sonrasında, benzer ilişki tarih ile roman arasında da süregelmiştir. Türk edebiyatında ise tarih ile edebiyat ilişkisi daha çok mesneviler, manzum hikâyeler, gazavatnâmeler, selimnâmeler gibi tür ve şekiller aracılığıyla devam etmiştir. İstanbul'un fethi, sadece Türk ve İslâm tarihi açısından değil, bütün dünya tarihi bakımından da önem taşıyan büyük bir hadise olması bakımından, Türk edebiyatının her türüne konu olmuş, başta roman olmak üzere şiir ve tiyatrodaki da sıkça işlenmiştir.¹ Tanzimat Devri'nden itibaren Meşrutiyet, Cumhuriyet, Çok Partili Dönem ve 1980'den günümüze kadar Fetih ve Fatih hakkında altmış civarında roman yayımlanmıştır.

Romanın türünün ilk örneklerinin tezahür ettiği Tanzimat Devri'nden itibaren de tarihi romanlara rastlanmıştır. Namık Kemal'in Cezmi romanı bu anlamda bir ilki teşkil etmektedir. Ardından Abdülhak Hamid konularını tarihten alan tiyatrolarıyla edebiyat-tarih ilişkisini canlı tutmuştur. Vakıa, bu dönem romancılığının en velûd ismi Ahmet Mithat Efendi'dir. Eserlerinde alafrangalaşmaktan, İslâm dünyasının sorunlarına, kadın eğitimi ve hürriyeti konusundan, İstanbul ve Beyoğlu'ndaki yaşamlara kadar, oradan Afrika ve Avrupa ülkelerindeki farklı kültür ve hayatlara, ahlaki pekçok meseleye kadar geniş bir yelpazede roman veren yazarın konusunu tarihten alan romanları da olmuştur. Bu romanlarda İstanbul'un fethine de değinilmiştir. Bu nedenle diyebiliriz ki Türk romanının İstanbul'un fethine ilgisi, Türk romancılığının tarihi kadar eskidir.

İstanbul'un fethine değinen ilk roman *Hüseyin Fellâh* (1875) romanıdır. Romanın girişinde Galata Kalesi civarında, Civelek Mustafa ile Şehlevent ve annesi arasında cereyan eden konuşmada, anlatıcı önce mekânı tanıtır. Bu tanıma sırasında İstanbul'un fethine ve muhasara esnasında Osmanlı ordusunun yerleşimine dair bazı malumat verilmektedir. İki yıl sonra 1877'de yayımlanan *Süleyman Muslî* romanında Süleyman ile bir Hristiyan kızı olan Mariya Konstanse arasında tutkulu ve sıkıntı dolu bir aşk işlenirken kahramanlar arasında fethe dair konuşmalar geçmiştir. Böylelikle direkt olarak değilse de dolaylı şekilde fethe değinilmiştir. 1881 'de yayımlanan Namık Kemal'in *Cezmi* romanı ise konusunu tarihten alan ilk roman olması bakımından önem taşımaktadır. Bu romanda da fethe temas edilmiş, Sultan Mehmet'in sanat ve ilim adamı vasfı vurgulanmıştır. Ardından Şehbenderzâde Filibeli Ahmet Hilmi, 1908'de yayımlanan *Öksüz Turgut* romanında ve Moralızâde Vassaf Kadri 1914 tarihli *Şimal Rüzgârları* romanında fethe temas etmişlerdir. Bunlar Osmanlı döneminde yayımlanan bu romanlardan sonra Cumhuriyet Dönemi'nde, doğrudan fethi ele alan ilk romanla karşılaşırız Nizamettin Nazif Tepedenlioğlu, 1927'de yayımladığı *Kara Davut* romanı fethe ve Fatih'e takındığı olumsuz tavır ile de oldukça ses getirmiştir. Bu romandan sonra Çok partili dönemde yeniden fethe olumlu bir bakış oluşmuş, böyle günümüze kadar hiç azalmayan bir çizgi halinde Türk romanında fetih konusu işlenmiştir. Bunların içinde gerçekten nitelikli ürünler olmakla birlikte, meseleyi hamaset içinde ele alan daha az nitelikli eserler de bulunmaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla konuyla ilgili romanların sayısı altmışın üzerindedir.

¹ Fetih ve Fatih konulu romanlar üzerinde dikkat çekici üç çalışma bulunmaktadır: Bunlardan ilki, *İstanbul'un Fethi ve Fatih* adlı kitaptır. Bu çalışmanın içinde Zeki Taştan'ın hazırladığı "*Türk Romanında İstanbul'un Fethi ve Fatih*"¹ başlığı altında bir bölüm bulunmaktadır. Taştan, çalışmasında İstanbul'un fethine temas eden ilk romanlara kadar uzanmış, son olarak 1999'da yayımlanan *Kara Büyüklü Uyku* romanına kadar gitmiştir. Yöntem konusunda Taştan'ın bu çalışmasından oldukça yararlandığımızı belirtmeliyiz. Üzerinde durulması gereken diğer çalışma Halim Kara'nın *Osmanlı'nın Edebi Temsili: Türk Romanında Fatih*¹ adlı çalışmasıdır. Bu eserde on iki tarihsel roman üzerinden Fatih'in karakterize edilişi değerlendirilmiştir. Yazarın bu çalışmasında yararlandığı romanlardan sonuncusu 2009'da yayımlanmış olan *Kuşatma 1453'tür*. Konuyla ilgili dikkat çeken son çalışma Sema Uğurcan'ın *Edebiyatımız-I* çalışmasında yer alan "*Fatih Sultan Mehmet'in Romanı*"¹ adlı makalesidir. Makalede konuyla ilgili romanların, yayımlandığı döneminin siyasi ve sosyal şartları içinde nasıl şekillendiğine dair analizler yapılmış, ayrıca fetihle ilgili sınırlı mevzularda tematik değerlendirmelere de gidilmiştir.

İstanbul'un fethini ele alan romanlarda fetih ile birlikte fethin hükümdarı olarak Fatih karakteri en çok öne çıkan iki unsurdan biridir. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda Fatih'in hayatı, dış görünüşü, insani yönü, fetih fikrinin oluşması gibi pekçok husus incelenmiştir. İstanbul'un fethine giden yolda Sultan Mehmet'in doğumundan itibaren yanında olan, onun çocukluk dönemindeki eğitim ve terbiyesinden mesul olan, ona dini ve fenni ilimleri öğreten, savaş sanatını, devlet adabını öğreten ilim-irfan sahibi muallimler ve bürokratlar bulunmaktadır. Bu çalışmamızda Sultan Mehmet'in yanında ve arkasında yer alan tarihsel kişilerin romandaki temsili üzerinde değerlendirmeler yapılacaktır.

1. Fethin Arkasındaki Askerî ve Siyasî Kadro

İncelediğimiz romanlarda Sultan Mehmet'in Manisa yıllarından itibaren gerek Edirne sarayında gerekse muhasara esnasında devamlı olarak yanında yer almış bazı devlet adamları ve asker kişiler bulunmaktadır. Sayıları oldukça fazla olan bu kadronun en fazla dikkat çeken dört siması Çandarlı Halil Paşa, Zağanos Paşa, Dayı Karaca Bey ve Baltaoğlu Süleyman Paşa'dır. Yazarların özellikle Halil Paşa ve Zağanos Paşa üzerinden fethine bakış açılarının, ideolojik yaklaşımlarının ortaya çıktığını da peşinen belirtmek gerektiği kanaatindeyiz. Çalışmamızın asıl konusunun dağılmaması adına Şehabettin Paşa, Saruca Paşa, Mahmut Paşa, İshak Paşa ve diğer şahıslar üzerinde durulmayacaktır.

1.1. Çandarlı Halil Paşa

İstanbul'u fethini ele alan romanların tamamında yer alan, adı üzerinde en çok farklı yaklaşımların olduğu, fethin gerçekleşmesi esnasında sadakati ve/veya ihaneti üzerinde en fazla sorgulanan kişi Veziriazam Çandarlı Halil Paşa'dır.

Halil Paşa, *Kara Davut*, *Fatih Sultan Mehmet*, *Fatih'in Zaferi*, *Kuşatma 1453*, *Fatih 1453*, *1453*, *1453 Fetih*, *Sultan'ı Öldürmek*, *Güneşin İmparatoru Fatih ve Surların Altından: Fatih'in Çocukları* romanlarında hain olarak tanıtılırken, *Fatih İstanbul Kapılarında*, *Fatih Feneri*, *Bizanslı Beyaz Güvercin*, *Rum Ateşi* ve *İstanbul Düşerken* romanlarında padişaha ve ülkesine sadık bir devlet adamı olarak karşımıza çıkmaktadır. *Fatih Feneri*, *İstanbul'un Fethi*, *Rum Ateşi*, *Gece Vaktinde Gündönümü*, *Dünyanın İlk Günü* ve *Boğazkesen* romanlarında ise Paşa'nın sadakat ve ihanet noktasında tavrı sorgulanmamış, daha ortadan bir yol tercih edilmiştir.

Bazı romanlarda da bu meseleye hiç değinilmemiş, Halil Paşa'nın durumu açık uçlu bırakılmış; nihai kanaat, okuyucunun bilgi ve vicdanına havale edilmiştir. Yine de bu gruptaki romanlarda bile Padişah ile Sadrazam arasındaki ilişkilerin, hep bir dikkat ve temkin üzerine oturtulduğu görülmektedir.

İncelediğimiz romanlara göre Çandarlı Paşa, Sultan Mehmet'in babası ve selefi olan Sultan Murat Han'ın sadrazamıdır. Çandarlılar, kökü Osmanlı'nın kuruluşuna kadar dayanan, nüfuzu ve yetkileri bakımından âdeta Osmanlı hanedanına paralel bir sülaledir. Tarih boyunca pek çok meşhur devlet adamı çıkarmış olan bu aile, uzun yıllar devlete büyük yararlıklar göstermiştir.

Sultan Mehmet ile Sadrazamı arasındaki sürtüşme, Sultan'ın ilk saltanat dönemine kadar dayanmaktadır. Zira Sultan Mehmet, henüz on iki yaşında tahta çıkmış, bir Haçlı saldırısında Murat Han tekrar Edirne'ye dönerek tahta oturmuştur. İncelediğimiz romanların neredeyse tamamında tahtı gönülsüz bir biçimde babasına bırakan Genç padişah, bu durumdan büyük ölçüde Çandarlı Paşa'nın yürüttüğü lobiye sorumlu tutmuş ve onu bir türlü affedememiştir. Çandarlı meselesine menfi yaklaşan romanlarda, yukarıda anlatmaya çalıştığımız husustan başka, Sadrazam'ın Bizans'la uzlaştığı ve hatta rüşvet aldığı iddialarının ortalıkta dolaşması, son olarak da İstanbul'un fethi esnasında ısrarla kuşatmanın kaldırılmasından yana tavrı koyması işin tuzu biberi olmuştur.

Çandarlı Halil Paşa'nın durumu, daha fethi ele alan ilk romanlardan itibaren ilgi konusu olmuştur. *Kara Davut* romanında verilen bilgilere göre, İkinci Murat, kendi lehine saltanattan çekilmiş, Şehzade Edirne'de tahta oturmuştur. Lakin kendisinin "genç" ve "toy" addeden Çandarlı Halil Paşa'nın mütehakkim edasına fena hâlde tutulmuş, akabinde dört bir taraftan düşmanlar hücumu başlayınca babasını iş başına çağırmaya zorlanmıştır. Sultan Mehmet, hakikatte babasının idareyi tekrar eline almasından müteessir değildir. Lakin sadrazam olacak Çandarlı "habis"ine fena hâlde sinirlenmektedir. Bugün değişse yarın, yarın değilse öbür gün muhakkak tahta oturacak, ilk işi de bu herifin "kârını tamamlamak" olacaktır (Tepedenlioğlu, 1928, 36).

Romanın ilerleyen bölümlerinde muhasara başlamıştır. Çandarlı Paşa, bir taraftan Sultan'ı muhasarayı kaldırma hususunda ikna etmeye çalışmakta, diğer taraftan Osmanlı tarafında olup bitenleri Bizans'a yetiştirmektedir. (Tepedenlioğlu, 1928, 293) Romanın son bölümünde İstanbul alınmıştır. Yine de Padişah, kendisini sürekli olarak üzen Sadrazamın hain olacağına ihtimal vermemektedir. Zaten aksi yönde bir delili de Zağanos Paşa sunamamıştır. Nihayet Bizans Başveziri Notaras'ın yakalanmasından

sonra, Paşa'nın Bizans hesabına çalıştığını ispat eden gizli mektupları ortaya dökülmüş ve gerçek anlaşılmıştır. Bunun hadiseden sonra Sultan Mehmet, Sadrazam Halil Paşa'yı idam ettirmiştir.

Fatih Sultan Mehmet romanında Halil Paşa'nın ihaneti Notoras'ın ifadesiyle ortaya çıkmıştır. Buna göre kuşatma esnasında Osmanlı tarafından mektuplar gelmekte, mektuplarda Bizans'ın direnmeye devam etmesi öğütlenmektedir. Serinin V. romanında ise uzun uzun Paşa'nın, Zağanos Paşa ile olan sürtüşmeleri işlenmiştir. Neticede Halil Paşa önce tutuklanmış, daha sonra da idam edilmiştir.

İstanbul'u Nasıl Aldık romanında fetihten bir müddet sonra bir gece ansızın Halil Paşa tutuklanmıştır. Sultan Mehmet, veliahtlığı zamanında her işte kendisine muhalefet eden, saray erkânını birbirine katan Paşa'yı affetmeye çoktan razıdır, ama Bizans'ı kuşatmaya başladıkları günden beri devlet ve millete yaptığı fenalıklar affedilemeyecek kadar büyük olan Halil Paşa için artık yolun sonuna gelinmiştir. Nitekim Padişah'ın huzurunda bir cellat tarafından kellesi kesilerek cezalandırılır.

Bizans'ın Son Günleri romanında şehzade Orhan ile Klio arasında geçen bir konuşmada Bizans'ın asla alınamayacağı, zira Halil Paşa'nın bunu engelleyeceği konuşulmuştur.

Fatih'in Zaferi romanında Bizans konseyinde yapılan bir toplantıda, Kont Leon'un ağzından "Dostumuz Çandarlı, muhasara kararını mümkün olduğu kadar uzatacak, belki de hiç yaptırmayacak." (Türkmen, 1953, 23) denilmektedir. Yine bir başka toplantıda Halil Paşa'nın genç Padişah'ı kandırabileceği inancı yenelenir. İlerleyen sayfalarda Kont Leon ile Çandarlı Paşa arasında yapılan bir pazarlığa göre, tehlikenin bertaraf edilmesi durumunda Çandarlı'nın hizmetlerine mukabil, Çandarlı sülalesinin Osmanlı sülalesinin yerini işgal etmesi sağlanacaktır. Anlatıcı, Sultan Mehmet'in bu cüretkâr muhasarasının Osmanlılar'ın zevaline, Çandarlı Devleti'nin doğuşuna sebep olacağını belirtmektedir. İstanbul'un fethinden sonra ihaneti ortaya çıkan Sadrazam, Padişah'ın emriyle zindanda idam ettirilmiştir.

Fatih 1453 romanında paranın ayarının düşük olmasını bahane eden yeniçeriler ayaklanmıştır. Anlatıcıya göre, Mehmet Han'ı müşkülata düşürmek için gerçekleşen bu isyan, "yeni bir Çandarlı tezgâhı"dır. (Bilgin, 2010, 54)

1453 Fetih romanında verilen bilgiye göre, kuşatma başladıktan sonra Çandarlı Halil'in çadırı, Sultan'ın otağına yakın bir yere kurulmuştur. Anlatıcıya göre, Halil Paşa bu durumdan oldukça memnundur. Çünkü böylelikle Sultan her an gölgesi altında olacak, bu şekilde sürekli Sultan'ı takip edebilecektir. (Bildek, 2012, 148)

Güneşin İmparatoru Fatih romanında, Halil Paşa, Sultan Murat Han ölüm döşeğindeyken, Mehmet'in payitahta çıkışıyla birlikte nelerin değişeceğini tasavvur etmekte ve bundan korku duymaktadır. Mehmet'in Konstantiniye'yi istemesiyle kıyameti istemesini eş tutan Paşa, bu bölümde iç monologlarla Mehmet'in bir hayal uğruna ülkeyi ateşe atmasına seyirci kalamayacağını hesaplamaktadır. Nihayet "yapamam" diye mırıldanır, "Varsın gitsin bu baş, bu devlete bir değil bin Çandarlı'nın kellesi feda olsun." (Altınyeleklıoğlu, 2012, 517). Nihayet, fetihten hemen sonra Zağanos Paşa, Sultan'ın önüne ihanetin belgesini sunmuştur. Halil Paşa hemen yakalanıp zindana atılmış, gözlerine mil çekilmiştir. Kırk gün Yedikule Zindanında mahpus kalmış, sonra bir celladın yağlı kemendiyi boğdurulmuştur.

Fatih İstanbul Kapılarında romanında Çandarlı Halil Paşa, sadece Padişah'a sadık bir devlet adamı değil, aynı zamanda Horasan Erenlerin başı, onların en büyük maddî destekçisidir. Horasan erenleri fetihten çok önce İstanbul'a yerleşmiş, şehri büyük muhasara öncesi psikolojik ve sosyolojik anlamda fethetmeye hazır kıvama getirmekle vazifeli bir teşkilattır. Bunların İstanbul'daki piri de Ya Vedud Baba'dır. Şehzade Mehmet, henüz payitahta çıkmadan evvel bir fırsatla gizlice İstanbul'a gelmiş, pir ile görüşüp kendisine hayran kalmıştır. Pirin Şehzade'ye verdiği bir bilgiye göre "bütün bu insanların en büyüğü Çandarlı Halil Paşa" (Şapolyo, 1953, 69) dır.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Mehmet, Edirne'ye gelmiş, tahta çıkmıştır. Bir gece ansızın Sadrazam'ını çağırması, birlikte fetihle ilgili planlar yapmıştır. Yapılan bir başka plana göre, Halil Paşa, İmparator'un dostu rolünü oynayacak, bu şekilde Bizans'tan hem bilgiler alınacak hem de hedef şaşırtılacaktır.

Diğer romanların tam aksine burada Çandarlı Paşa'ya öylesine farklı bir perspektiften bakılmıştır ki, Sultan Mehmet, Halil Paşa huzura geldiğinde derhal ayağa kalkmakta, bu yaşlı devlet adamına ve baba dostuna saygıda kusur etmemektedir.

Romanda, diğer romanlardakine benzer şekilde, Zağanos Paşa ile Halil Paşa arasında ihtilaf ve sürtüşme yaşanmıştır. Sadrazamın Bizans'a bilgi sızdırdığı ve oradan rüşvet aldığına dair şüphelerini Sultan'la paylaşan Zağanos, Mahmut ve İshak Paşalar, beklediği desteği alamamıştır. İstanbul'un fethinden çok sonraları Padişah ile Paşa'nın arası açılmaya başlamış, gelişen hadiselerin neticesinde Halil Paşa

boğdurularak öldürülmüştür. Sonuç olarak, diyebiliriz ki, romanda ilk kez Halil Paşa bir hain olarak işlenmemiştir, ancak akıbeti diğer romanlardakinden farklı olmamıştır.

Bizanslı Beyaz Güvecin romanında Halil Paşa hakkındaki kanaatler Padişah'ın yakın adamı Hamza Bey üzerinden şekillenmektedir. Hamza Bey, Halil Paşa'nın casusluk etmiş olabileceğinden şüphelense de, kendisi buna tam olarak inanmadığını belirir. Ancak muhasaranın gidişatı ve akıbeti konularında Halil Paşa'dan farklı düşünmemektedir.

Fatih Feneri romanında Padişah İle Halil Paşa'nın arasında sürekli olarak bir ihtilaf içinde olduğunu görmekteyiz. Bu nedenle olsa gerek, romanda Sultan Mehmet'in yanı başında hep Mustafa bey vardır. Ancak romanda Halil Paşa'nın sadakati üzerine bir istifham oluşturulmaz. Paşa, vatansever bir kişiliktir. Osmanlı ordusunun İstanbul önlerine yanaşmasından bir süre sonra, otağda yapılan bir toplantıda Halil paşa endişelerini dile getirmiş, tedbirlerin yetersizliğinden söz etmiş, bundan önceki muhasaralarda yapılan yanlışların tekrarlanmaması hususunda Padişah'ı uyarmıştır. Genç Padişah, ikide bir işlerine karışılmasına, kendisine akıl öğretilmesine çok sinirlenmiş, "Emirlerimin doğru veya yanlışını düşünmekle kim vakit geçirirse kendi elimle boynunu vururum." (Kozanoğlu, 1952, 167) tehditini savurmuştur. Bütün emirleri kendi kafasıyla veren, "elinde büyümüş çocuğun kendi başına buyruk olmasını" (Kozanoğlu, 1952, 170) bir türlü hazmedemeyen Sadrazam, diğer vezirler gibi dalkavukluğu becerememekte, görüşlerini belirtmekten çekinmemektedir.

İstanbul'un Fethi romanında Çandarlı Halil Paşa'nın özel olarak Murat Han'ın ölümünden sonra oynadığı role değinilmiştir. Vefatın hemen ardından haber yollanmış, bu arada vefat haberi büyük bir itina ile herkesten saklanmış, böylece olası bir kargaşanın önüne geçilmiştir. Anlatıcıya göre, Sultan Mehmet'in sühuletle tahta çıkışında Çandarlı'nın tecrübeli bir devlet adamı oluşu etkili olmuştur. Sultan Mehmet, ailesinin ve kendisinin devlete yaptığı hizmetleri göz önünde tutup:

-Bak Paşa, saçını sakalını devlet işlerinde ağarttın, pederime bunca yıl sadakatle hizmet ettin. Allah senden razı olsun, aynı sadakati ve ikdamı ben de beklerim. (Tülbentçi, 1954, 31)

diyerek, Paşa'yı görevinde tutmuştur. Çandarlı ise bu paha biçilmez teveccüh karşısında gözyaşlarını tutamamış, ağlayarak Padişah'ın elini öpmüştür.

Romanın bundan sonraki sayfalarında Çandarlı Paşa, kendince önemli gördüğü nedenlerden ötürü sürekli olarak muhasaraya muhalefet göstermiş, padişahın çevresindeki dalkavuklardan gelebilecek belalara rağmen, hakikat bildiklerini söylemeyi, Padişah'a ve devlete karşı birinci vazifesi bilmıştır. Padişah da bunca yıl devlete dirayetle hizmet etmiş Sadrazamının tecrübesine ve birikimine saygı göstermiş, onun fikirlerini özgürce açıklamasına fırsat vermiştir. Romanda Halil Paşa'nın sadakatine dair herhangi bir imada bulunulmamıştır.

Rum Ateşi romanında Halil Paşa'nın sadakati, karşı cepheden, yani Bizans tarafından teyit edilir. Bizans'ta büyük bir eğlence mekânı işleten ve sarayla yakın ilişkileri olan Dalila ile sarayda esaret altında yaşayan Orhan Çelebi arasında geçen bir sohbet, Dalila: "Halil Paşa için Bizans'ın dostu olduğu ve İmparator'dan rüşvet aldığı söyleniyor" der. Bunun üzerine Orhan Çelebi:

-Yalandır Dalila... Çandarlı üç kuşak vezirlik etmiş bir soydandır. Onu kötümek, Padişah'ın gözünden düşürmek ve böylece genç Sultanın ihtiyar vezirin bilgisinden, görgüsünden faydalanmamasını sağlamak Bizanslıların işine gelir. (Alpar, 1966, 115)

diyerek Halil Paşa'yı temize çıkarır. Yine de roman boyunca Padişah ile Paşa'nın ilişkileri hep sorunlu olarak devam etmiştir. Paşa'nın muhasaraya karşı olmasının yanında, kendisini küçük görmesinden de rahatsız olan Padişah, rüşvet meselesinde sorgulayıcı bir tavır içinde olsa da nihai bir karara varamaz.

Çandarlı Halil Paşa'nın sadakatine vurgu yapan, dolayısıyla onu günahsız gösteren romanlardan biri de *İstanbul Düşerken*'dir. Anlatıcıya göre Fatih'in "baba yadigarı" olan Halil Paşa, tarihler 10 Temmuz 1453'ü gösterdiğinde, bir celladın kılıcında başını kaybederken "ılımlı politikası"nın, "barış yanlısı olmanın" mükâfatını almıştır. (Latif, 2008, 96)

Gece Vaktinde Gündönümü romanının "Meşveret Çağrısına Varıldığında" başlıklı bölümünde Padişah ile Halil Paşa arasındaki ilişkiye dair bilgiler bulunmaktadır. Muhasara karşı olan Paşa, bu bölümde devletin genişlemeden yana bir politika değil, derinleşmeden, yani maddi ve manevî anlamda bir kalkınmadan yana bir tavır içinde olması gerektiğini vurgular. Paşa'ya göre Anadolu'da yollar yapılmalı, ulaşılmadık köy bırakılmamalı, medreseleri kasabalara kadar indirip okuyanı yazanı çoğaltmalı, Anadolu ve Rumeli toprağını ihya edilmelidir. Zaten içi kurumuş olan Bizans çökecek ve Padişah'ın ayaklarına çökecektir. (Sepetçiöğlü, 1980, 214)

Bu bölümde Bizans'tan gelen elçi, Halil Paşa'yla yaptığı bir görüşmede "Bizans'ın sonu sizin de çıkarlarınıza ters düşmez mi? diye sorarak "mal mülk düşkününü" Paşa'nın kendileriyle olan kirli ilişkilerini

ima etmiştir. İlerleyen sayfalarda anlatıcı, Padişah'ın "Halil'i kendisinden değil, Bizans'tan saydığı, saydığını da saklamadığı" (Sepetçioğlu, 1980, 223) bilgisini vermektedir. Zira Padişah'ın özel istihbaratçısı olan Bahadır Yüzbaşı, Sadrazam Halil Paşa'nın Bizans'la birçok alanda ticaret yaptığı ve bundan da büyük ölçüde para kazandığı bilgisini getirmiştir.

*Boğazkesen'*de ihtirasları ve zaafı olan bir Sadrazam profiliyle karşılaşmaktayız. Hain olup olmadığı belirsiz olan Paşa, yine de idam edilmekten kurtulamaz.

Romanın "Bu Bölüm Veziriazam Çandarlı Halil Paşa'nın Sonunu İşte Onu Anlatır" başlıklı dördüncü bölümünde, şehir ele geçirilmiş ve artık Halil Paşa yavaş yavaş sonunun geldiğini anlamaya başlamıştır. Bilinç akışı tekniğinin sıkça kullanıldığı bu sayfalarda, Halil Paşa, geçmişi hatırlamaya başlamıştır. Soyunu, devlete yaptıkları hizmetleri, Murat Han dönemindeki mutluluğunu anımsamıştır. Şimdi ise "Devlet sağ olsun." diyerek kellesini celladına sunacaktır. Ona göre Türkmenlerin gücü buraya kadardır, Osmanlı bundan böyle Zağanos ve Şehabeddin gibi devşirmelerle yürüyecektir. Murat Han'ın ölümünden beri, barış siyasetini Divan'a bir türlü kabul ettirememiştir. Oysa doğru bildiğini yapmış, her şeyden önce devletin selametini gözetmiş, Osmanlı'nın güvenliğini kendi çıkarlarından üstün tutmuştur. Tam da bu noktada Paşa'nın vicdanı devreye girerek kendisine "Gerçekten öyle mi olmuştur?" diye bir soru sorar. Zira bunca serveti nasıl biriktirmiştir, parasını Galata bankerlerine işletip mal mülk sahibi olurken, Bizans imparatorlarından gelen hediyeleri iştahla kabul ederken, elçilerin getirdiği altınları sandığa koyarken hep devletin selametini mi düşünmüştür? (Gürsel, 1995, 48). İlk cülusundan beri bir türlü ısınmadığı Sultan Mehmet dönemi boyunca sürekli güç yitirmiştir. Anlatıcının derin tahlillerinin devam ettiği bu bölümde Paşa, yine eskilere gitmektedir: İstese kundaktaki Ahmet'i Padişah ilân ettirip, böylece devleti kendi yönetecekken ya da Şehzade Orhan'ı böyle bir meselede kullanabilecekken, kardeş kavgasıyla devletin parçalanmasına yüreği el vermemiştir. Şimdi ise tamamen yalnız ve güçsüz kalan Halil Paşa, bir hücreye kapatılmıştır. Esaretle geçen kırk günün sonunda da bir cellat gelip kılıcıyla Paşa'nın başını gövdesinden ayırmıştır.

Dünyanın İlk Günü romanında Halil Paşa'nın dış görünüşü "ilerleyen yaşına rağmen dimdik duran, simsiyah gür sakallı ve çatık kaşlı biri" (Gürsel, 1995, 50) olarak tasvir edilmiştir.

1.2. Zağanos Paşa

Çalışmamıza konu olan romanlarda Çandarlı Halil Paşa'dan sonra en sık karşılaştığımız devlet adamı Zağanos Paşa'dır. İncelediğimiz romanların tamamında İstanbul'un kuşatılmasından yana tavır koyan ve bu uğurda sürekli Halil Paşa ile karşı karşıya gelen Zağanos Paşa, bu yönüyle Sultan Mehmet'in muhabbetini ve güvenini kazanmış bir roman kahramanıdır. Zağanos Paşa bir karşıt güç olarak romanlarda canlılığı temin ederken, diğer yandan bir itici güç olarak aksiyonu sağlamaktadır.

Gerek Edirne sarayındaki gerekse muhasara sırasında Sultan Mehmet'in otağında düzenlenen toplantılarda, Zağanos Paşa, diğer devlet adamlarıyla beraber Çandarlı Halil Paşa'nın kuşatmadan vazgeçilmesi gerektiği konusunda öne sürdüğü bütün tezleri çürütmeye çalışmıştır. Zağanos Paşa'nın romanlarda ortaya çıktığı bir diğer yer, Edirne'de Şehzade Mehmet'in hocalığını yaptığı bölümlerdir.

Fatih 1453 romanında Zağanos Paşa'nın dış görünüşü tasvir edilmiştir:

Zağanos Paşa küçük yaştan beri ata bindiğinden bacakları biraz çarpık, sırtı belli belirsiz hafif kamburdu. Kırçıl seyrek sakalı, kabarık elmacık kemikleriyle Tatar kırmasına, çatık karakaşları; uzaktan bakınca Arab'ı andıran esmerliğiyle Acem'e yayvan Türkçesiyle Azeri'ye benziyordu. Omuzlarının darlığına karşın elleri inanılmaz iriydi. Belinde çok enli Endülüs kılıcı ve üzerindeki giysileriyle daha çok Selçuklu ordusunun atlı subayını andırıyordu. (Bilgin, 2010, 52)

Zağanos Paşa, *Kara Davut* romanından itibaren bütün romanlarda karşımıza çıkmaktadır. Romanda Zağanos Paşa Boğazkesen Hisari'nin yapım çalışmaları sırasında karşımıza çıkmakta, Notaras başkanlığında İmparator'un murahhaslarının geldiği bilgisini Sultan'a iletmektedir. Anlatıcı, Paşa'yı tanıtırken sayfanın altındaki dipnotta "Fatih'in sayısı belirsiz kayınpederlerinden biri, ileri gelen bir kumandan." kaydını düşmüştür. Aslen Epirli olan Zağanos Paşa, babası Hristiyan bir Arnavut, annesi ise halis kan Pargalı bir Rum kızıdır. Küçük yaşta Osmanlı ordusuna alınmış, derece derece yükselerek adı sayılır paşalardan olmuştur. Görenleri çıldırtacak güzellikte bir kıza baba olması, sonra bu kızın İkinci Mehmet'in haremine girmesi, Zağanos Paşa'ya akran ve emsali arasında erişilmez bir nüfuz temin etmiştir. Zağanos Paşa, aslen Rum olmasına rağmen neye mâl olursa olsun İstanbul'un zaptına taraftardır. İki de birde bunun siyasi mahzurlarını öne sürerek İkinci Mehmet'i fikrinden vazgeçirmeye çalışan Sadrazam Halil Paşa ile sabah akşam, öğle ikindi gırtlak gırtlak gelmektedirler. Zağanos Paşa, o zamandan beri Padişah'ı avcunun içine almakta, eş zamanlı olarak da Çandarlı'nın her gün bir parça daha gözden düşmesine neden olmaktadır. Zağanos Paşa birkaç lisan bilmektedir. Bilhassa İtalyancayı gayet iyi okuyup yazan Paşa, İkinci Mehmet'e de

lisan dersleri vermiş, Kristovolos ile birlikte “geceyi gündüze katarak genç padişahın fikren yükselmesine” (Tepedenlioğlu, 1928, 203) çalışmaktadır.

Zağanos Paşa, romanda fetih öncesi İstanbul’a giderek istihbarat toplama faaliyetlerine de katılmıştır. Burada karşılaştığı Urban Ustayı ikna ederek Osmanlı tarafına kazandıran da odur. Böylesine yararlı çalışmaların içinde yer alan Zağanos Paşa, aynı zamanda Padişah’ın dostudur. Padişahın İren’e olan aşkını bilen Paşa, İren’i arama çalışmalarına da katılmıştır.

Romanın ilerleyen bölümlerinde, İstanbul’un fethinden sonra, Zağanos Paşanın Halil Paşaya olan düşmanca tavrının daha da keskinleştiği görülmektedir. Ortaya kati deliller çıkmadığı için bir türlü bertaraf edilemeyen Halil Paşa, ihanetin belgeleriyle ortaya çıkmasından sonra idam edilmiştir. Böylelikle Zağanos Paşa ezeli rakibinden kurtulmuştur.

Fatih Feneri romanı, Zağanos Paşanın, Sultan Mehmet’in kayınpederi olduğunu vurgulayan bir başka romandır. (Kozanoğlu, 1952, 99) Romanda Rumeli Hisarının yapımında ve Urban Ustanın takdiminde olmak üzere iki defa karşımıza çıkmaktadır.

İstanbul Düşerken romanında Zağanos Paşanın anlatıcı tarafında özellikle “Grek devşirmesi” (Latif, 2008, 115) olduğu hususu vurgulanmıştır.

İstanbul’u Nasıl Aldık romanında zağanos Paşa, Padişah’a yakın adamlardan biri olarak takdim edilir. İsmi etraflı bir biçimde, kaçakçılık yapan Cenevizlileri yakalayıp suçluları idam ettirmesi hadisesinde görmekteyiz.

İstanbul’un Fethi romanında, diğer romanlara nazaran ismiyle daha sık karşılaştığımız Paşa, fetihle ilgili her gelişmenin içinde yer almaktadır. Karaman isyanının bastırılması başta olmak üzere, Bizans’a gönderilecek casusların ayarlanması meselesinde ve hisar inşasında ismi hep ön plana çıkmaktadır. Halil paşa ile yaşadıkları rekabet bu romanda da gözlenmektedir.

Fatih Sultan Mehmet roman serisinde ise, her ciltte bir miktar Zağanos Paşanın ismiyle karşılaşmaktayız. Serinin son kitabı olan V. ciltte Sadrazam Halil Paşadan sonra Zağanos’un onun yerine getirilmediği bilgisine yer verilir.

1453 *Fetih* romanında, Şehzade Mehmet’e Lalası Zağanos Paşa tarafından devlet idaresinin bütün inceliklerinin öğretildiği bilgisine yer verilmiştir. Zağanos Paşa İtalyan tarihinin kapılarını ona açarak, Bizans’ı tanımasını sağlamış ve İtalyan tarihçi Giovanni Maria Angiaella ve İtalyan lisanının öğreticisi Ciriaco Anconitano’yu hoca olarak getirtip şehzadeye dersler verdirmiştir. (Bildek, 2012, 23)

Zağanos Paşa ile Halil Paşa arasındaki çekişme bazı romanlarda daha belirgin olarak işlenmektedir. *Sultan’ı Öldürmek* romanında anlatıcı, bu iki devlet adamı arasındaki sürtüşmenin Sultan Murat zamanından gelen bir durum olduğunu ortaya koyduktan sonra, “Çandarlı Halil gibi Türk soyundan gelen bir sadrazamla, Zağanos Paşa ve Şehabeddin Paşa gibi kapıkulları arasındaki acımasızca kavga” (Ümit, 2012, 57) diyerek, okuyucuya meselenin menşei ile alakalı olduğunu hissettirmiştir.

Güneşin İmparatoru Fatih romanında Sultan Mehmet’in ilk saltanat devresinde, Zağanos Paşayı, Şehabeddin Paşayla kafa kafaya vermiş, Halil paşanın etkinliğini nasıl kıracaklarını tartışırken görmekteyiz. Bunun için buldukları çare “çocuk padişah”ı (Altınyeleklioğlu 2012, 92) daha çok destek vermek, böylelikle Halil Paşayı devre dışı bırakmaktır.

Romanın ilerleyen sayfalarında Bizans elçisi olarak Edirne sarayına gelmiş bulunan Şövalye Akritas’ın gözlemleri üzerinden malumat edinmekteyiz. Tecrübeli şövalyenin tespitlerine göre, Halil paşa hariç, Padişah’ın yanı başında oturan adamların yüzünde mutlu, huzurlu, hayran, “efendisine yaltaklanmaya hazırlanan birer köpek” ifadesi vardır. Bunlar “kralın soytarısı” olmalıdır. Akritas böylelerini iyi bilmektedir, zira Konstantin sarayı da bunlar gibi yüzlercesiyle doludur (Altınyeleklioğlu 2012, 107).

Romanda, Sultan Mehmet içten içe bu mücadelede Zağanos Paşa tarafında olsa da, anlatıcı Halil Paşaya desteğini gizlememektedir. Anlatıcıya göre, “Halil Paşa eğri veya doğru ne düşünüyorsa söylemekte, Zağanos Paşa ise lafı riyaya boyamaktadır.” (Altınyeleklioğlu 2012, 575).

Dünyanın İlk Günü romanında, Edirne Sarayı’nın divan salonunda hararetle toplantılar yapılmaktadır. Zağanos Paşa’nın başını çektiği savaş cephesi inanılmaz bir lobi yapmakta ve bu toplantılardan derhal sonuç almak peşindedir. Şehabeddin Paşa’nın da Zağanos’la bir olduğu bu zor zamanlarda “devletin maceralara değil, istikrara ihtiyacı olduğunu” bilen Halil Paşa, vakarından ve nezaketinden hiç taviz vermeyen bir devlet adamı görüntüsündedir.

1.3. Dayı Karaca Bey

İncelediğimiz romanların bazılarında bey, bazılarında bir paşa olarak karşımıza çıkan Dayı Karaca karakteri, daha çok Sultan Mehmet'in özel işleriyle ilgilenen, bazen de fethin altyapısını hazırlayan bazen de elçilik görevlerini üstlenen güvenilir ve kabiliyetli bir devlet adamıdır.

Karaca Bey karakteri ilk olarak *Kara Davut*'ta geçmektedir. Mart ayının son günlerinde Edirne'den muhasara için İstanbul'a doğru yola çıkan ve sayısı yüz bini geçen ordu, nihayet iki ay kadar sonra, yani Nisan ayının ilk günü Bizans'a beş mil kadar mesafeye yaklaşabilmiştir. İçinde yüzlerce mandanın çektiği, Urban Ustanın nezaretinde hazırlanan devasa toplarında bulunduğu ordunun iki ay süren yolculuğunda, Karaca Beyin kumandası altında on süvari bölüğü topların muhafazasında görev almıştır.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Karaca Bey, "Paşa" olarak tanıtılmaya başlanmıştır. Daha sonra Karaca Paşa, Padişah'ın sevgilisi İren'in bulunması için arama çalışmalarıyla gündeme gelmiştir. Ne var ki, aradan iki ay geçmesine rağmen İren'den bir haber alınamaması üzerine Padişah, Karaca Paşa'yı azarlamıştır. Bir müddet sonra gelen bir istihbarat üzerine Karaca Paşa Silivri Kalesi zapt etmiş, fakat İren'i yine bulamamıştır.

Karaca Paşa karakterinin en fazla aktif olduğu roman, *İstanbul'u Nasıl Aldık* romanıdır. Romanda Çandarlı Halil Paşa tarafından başarıları kışkırtılan bir devlet adamı olarak tanıtılan Karaca Paşa, cesaret ve kabiliyeti herkesçe malum biridir. Karaca Paşa, Sultan Mehmet'in özel talimatıyla iki bin kişilik ufak bir kuvvetle yola çıkar ve surların önündeki Silivri, Bizon, Mezemberya, Ahyolu ve bu havalideki bütün Rum köylerini zapt eder. Padişah'ın bu görevlendirmedeki niyeti, öncelikle İstanbul'a giden erzak ithalini engellemek ve şehrin dışarıyla olan bağlantısını kesmektir. Karaca Paşa verilen görevi kısa sürede başarıyla yerine getirmiştir. Karaca Paşa'nın namını duyan İmparator Konstantin, surların dışına bir heyet göndererek Karaca Paşa'yı elde etmek ister. Sözüden dönmez, vatanını seven, mert bir asker olan Karaca Paşa, gelen heyetle görüşmeyi reddeder, kendisine sunulan güzel kadınları yüzlerini siyah bir örtüyle örttürerek geri gönderir. Karaca Bey'in, verdiği vazifeyi layıkıyla yerine getirdiğini haber alan Sultan Mehmet, ona hususi bir mektup göndererek başarılarıyla iftihar ettiğini belirterek onurlandırmıştır. Mektubun sonunda da işgal edilen köylerdeki erzakın iyi korunmasını bir kez daha sıkıca tembih etmiş, ardından çevredeki ufak birkaç kalenin daha zaptını emretmiştir. Karaca Paşa'nın sur dışındaki fetihleri, Bizans'ı da rehavetten uyandırmış, başta İmparator olmak üzere herkes sefahat âlemlerinden vazgeçmiştir.

Romanda Karaca Paşa sadece başarılı bir asker değil, aynı zamanda verilen her görevi yerine getiren Padişah'a sadık bir hizmetkârdır. Romanın ilerleyen sayfalarında Karaca Paşa, tebdili kıyafetle Bizans içlerine girip casusluk yapmıştır. Karaca Paşa'nın verdiği kritik bilgiler sayesinde fetih hazırlıkları en hızlı ve doğru biçimde yapılabilmektedir. Romanın bu bölümlerde Sultan Mehmet ile Karaca Paşa arasında sık sık mektuplaşmalar olmuştur.

Karaca Paşa, *Fatih Feneri* romanında Rumeli Beylerbeyi olarak karşımıza çıkmaktadır. Karaca Paşa, bu romanda da emrindeki askerleriyle sur dışında kalan küçük yerleşim yerlerini zapt edip ordunun önünü açmıştır.

Fatih İstanbul Kapılarında romanında fetih öncesi planların yapıldığı, hazırlıkların gözden geçirildiği divanların birinde, Karaca Paşa'nın Galata ve civarında asayişi sağladığı bilgisine yer verilmiştir.

İstanbul'un Fethi romanında Karaca Paşa, Rumeli Beylerbeyi'dir. İshak Paşa, Karaman isyanını bastırmak için Anadolu'ya geçerken, Karaca Paşa büyük bir orduyla Sofya'ya hareket etmiştir. Bu münasebetle muazzam bir tören yapılmıştır. Sofya'da karargâh kuracak olan Karaca Paşa, Batı'dan gelmesi muhtemel hücumları karşılayacaktır. Romanın ilerleyen bölümlerinde Karaca Paşa başka önemli vazifeler de ifa etmiştir.

Korkusuz Cengâver romanında Dayı Karaca Bey, elindeki ordu ile Marmara kıyılarındaki bütün Bizans topraklarını birer birer ele geçirmiştir. Misivri, Ahyolu, Silivri, Marmara Ereğlisi, Bigados, Kurburgaz, Yeşilköy ve Vize muhasara öncesi artık Osmanlı topraklarına dahil olmuştur. Karaca Paşa, muhasara başladıktan da sonra ordunun sol kanadında, Haliç'ten Tekfur Sarayı'na kadar olan mıntıkada, Rumeli askerlerinin başında yer almıştır.

Benzer bilgiler *Boğazkesen* romanında da yer almaktadır. Buna göre, Karaca Bey topların Edirne'den İstanbul'a intikalinde muhafız başı olarak görev almıştır. Daha sonra da muhasara esnasında Edirnekapi'dan Haliç'e kadar olan bölgenin komutasını üstlenmiştir.

1453 *Fetih* romanında Dayı Karaca Paşa'yı bir kere, umumi hücum esnasında Padişah'a "Şehrin içine gireceğiz, bizim ezanlarımız yankılanacak, surları dövecek, sokakları vuracak... Üstelik bir hayal değil, şimdi tam da gerçeğe yakınız Hünkârım!" (Bildek, 2012, 209) diye moral verirken görmekteyiz.

2. İlmî ve Manevî Şahıslar: Akşemsettin, Molla Hüsrev, Molla Gürani ve Hacı Bayram Veli

Çalışmamızda yararlandığımız romanlarda, fethin hükümdarı Sultan Mehmet'i yetiştirerek onu en donanımlı şekilde payitahta hazırlayan, bununla beraber muhasaranın öncesinde Padişah'ı yüreklendiren, muhasaranın en ümitsiz ve karanlık zamanlarında Sultan'a ve orduya moral desteği veren bir kadro ile karşılaşmaktayız. Bunlar, İstanbul'un fethinde en az devlet adamları kadar rolü olmuş, işin manevî cephesini teşkil eden ulu kimselerdir. Bunların başında, hemen bütün romanlarda karşımıza çıkan Hacı Bayram-ı Veli, Akşemsettin, Molla Hüsrev, Molla Gürani gelmektedir. Cebe Ali, Horoz Dede, Ya Vedud Baba, Molla Zeyrek, Molla Fenari ve Şeyh Garip Sultan gibi manevî şahsiyetler ise bir ya da birkaç romanda geçmektedir. Bunların dışında bazı romanlarda ahiler ve Horasan erenlerinden de bahsedilmektedir.

Romanlarda adı fazla geçmese de Hacı Bayram Veli, fethine dair ilk işaretleri vermesi ve Akşemsettin'in de şeyhi olması bakımından önem taşımaktadır. *Fatih İstanbul Kapılarında* romanının "Şehzade Mehmet ve Hacı Bayram" başlıklı dördüncü bölümünden, Hacı Bayram Veli'nin Ankara Çubuk çayı kenarında bulunan Solsafol köyünde doğduğunu, babasının Koyunluca Ahmet Efendi adında bir köylü olduğunu öğrenmekteyiz. Devamında, Hacı Bayram Veli'nin asıl adının Numan olduğu, Bayram lakabını, kendisini tasavvuf makamına sevk eden hocası ile bir kurban bayramında tanıştıkları için ona bu zatın taktığı bilgisi verilmektedir. Çocukluğunda bahçıvanlık yapan Bayram, okumaya olan merakından dolayı Ankara ve Bursa'ya giderek medreselerde ders almıştır. Zeki, çalışkan ve aynı zamanda yüksek ahlâklı olan Hacı Bayram, Ankara'ya döndükten sonra Meleke Hatun adında bir kadının yaptırmış olduğu Kara Medrese'de dersler vermeye başlamış ve az zamanda büyük bir şöhrete sahip olmuştur.

Bir zaman sonra Halil Paşa'nın getirdiği bir istihbaratın ardından, Sultan Murat "Anadolu halkının padişah sevgisini bırakıp, Hacı Bayram'a bağlandığı" kanaatine sahip olur. Tez ulak gönderip Hacı Bayram'ı Edirne'ye çağırırlar. Müridi Akşemsettin'i de yanına alarak derhal Edirne'ye gelen Hacı Bayram, burada Sultan Murat'ı etkilemiş, onun da hürmetini kazanmıştır. Hatta birkaç gün sonra eski bir camide ilk dersini veren Hacı Bayram'ın dinleyenleri arasında Gazi Murat Han da bulunmaktadır.

İlk dersin verildiği günün akşamında Sultan Murat, Hacı Bayram'ı akşam yemeğine davet eder. Burada aralarında geçen bir konuşma dikkat çekicidir: Padişah, kendisinin "İstanbul'u fethedip edemeyeceğini" sorduğunda, bu işi o sırada salonda oyuncaklarıyla oynamakta olan Şehzade Mehmet'in başaracağı müjdesini alır. (Şpolyo, 1953, 29).

Akşemsettin, Molla Gürani ile beraber bütün romanlarda adı geçen kişidir. Fethin manevî kadrosunun başına bir isim yazmak gerekirse, bu hiç kuşkusuz onun adı olmalıdır. Fethin iç yüzünü idare eden Akşemsettin, cepheden cepheye yetişen, zihni ve bedeniyle en ağır ve zorlu yükü taşıyan Sultan Mehmet'in zaman zaman boşalan maneviyatını beslemekte, takviye etmektedir. Akşemsettin pek çok romanda kendine verilen bir işaretle Eyyüp el-Ensari'nin mezarını bulmuştur. Muhasaranın uzadığı, umutların azaldığı bir yerde gerçekleşen bu hadise Sultan'ın ve ordunun moralini yükseltmiştir. Yine kimi romanlarda Akşemsettin'in Sultan'a mektuplar yazarak, motivasyonunu arttırmayı amaçladığını görmekteyiz. Romanlarda genel olarak Akşemsettin siyasi konulara hiç girmemiştir. Sadece birkaç romanda muhasaraya devam etme ya da kaldırma tartışmalarının yaşandığı yerlerde Çandarlı Halil Paşa ile karşı karşıya geldiğini görmekteyiz.

Molla Gürani, bütün romanlarda karşımıza çıkan ikinci manevî kişiliktir. Aslında Molla Gürani, din adamlığı vasfından çok, hem Manisa'da hem de Edirne'de Şehzade Mehmet'in en yakınındaki "muallim" olarak dikkat çekmektedir. İstanbul'un fethinden sonra da bu kez Padişah'ın yanında İstanbul'a yerleşmiş olan Molla Gürani, baştan sona Sultan'ın yanında olan tek kişidir.

Fatih İstanbul Kapılarında romanında, tahta henüz çıkan Sultan Mehmet, zamanın bütün ulemasını sarayda toplamış, onlara "İstanbul'u fethetmek bana nasip olacak mı?" diye sormuştur. Sırayla mecliste bulunanlardan Molla Gürani, Molla Zeyrek, Molla Fenari ve Akşemsettin söz almış, genç padişahı cesaretlendiren sözler söylemişlerdir. Hatta Akşemsettin, Sultan'a çocukluğunda yaşadığı bir hadiseyi anlatmıştır. Buna göre Sultan Mehmet küçükken Ankara'dan Hacı Bayram Veli isminde bir pir gelmiş ve "İstanbul'u bu yavru alacak." (Şpolyo, 1953, 73) demiştir.

İstanbul'un Fethi romanında, Akşemsettin Göynük'te yaşayan bir din adamıdır. Karaman seferi dönüşü ordusuyla Bursa'da mola veren Sultan Mehmet, burada Akşemsettin ile tanışmış, onun ilmî ve faziletine hayran kalmıştır. Romanda Akşemsettin İstanbul'un fethine yakın bir zamanda Padişah'ın daveti üzerine İstanbul'a gelmiş ve muhasaraya manevî zenginliğiyle destek vermiştir.

Fatih Feneri romanına göre, İstanbul'un fethini mümkün kılan nedenlerin başında mübarek bir kişilik olan Ak Şemsettin'in bulunmaktadır (Türkmen, 2008, 122). Romanın "Deha ve Cüret" başlığını taşıyan

bölümünde kuşatma esnasında ortaya çıkan olumsuz tablonun, Ak Şemsettin'in sözleriyle bir anda dağıldığı görülmektedir. Ak Şemsettin'in Divan üzerindeki ve fetihteki etkisi şu satırlarla ifade edilmektedir:

Divanda bulunanlar başları üzerinde kendilerine yardımcı bir ruh geziyormuş gibi tüylerinin ürperdiğini hissettiler. Ak Şemsettin Hazretleri öyle bir hava yaratmıştı ki, şimdi herkes İstanbul önünde yüzlerce senedir şehit olmuş ne kadar evliya varsa dirilmiş, kendilerine yardıma gelmiş sanıyordu. (Kozanoğlu, 1952, 240)

Gece Vaktinde Gündönümü romanında Akşemsettin, Padişah'a fethi müjdeleyen hadisi okumuş, ardından bu kutlu görevin ona yüklendiğini ikna etmiştir. Zira bütün işaretlere göre Sultan Mehmet'in dünyaya gönderiliş gayesi bu hadise nail olmaktadır.

Fatih 1453 romanında, Edirne Sarayında Sultan Murat han ile Akşemsettin'in dostluğa yakın ilişkileri gözler önüne serilirken, anlatıcı Akşemsettin'i şu satırlarla tasvir etmektedir:

Ak Şeyh, hani 'ismiyle müsemma' derler ya, tam anlamıyla ışığı bulutla kapanmaz, bulunduğu mekânda daima parlayan bir güneşti. Her ne kadar köse görüntüsüyle, din önderliğine soyunmuş bilge şeyhten çok, beşeri bilimlere bulaşmış bir Frenk aydınını andırsa da, ondaki sakal bıyık noksanlığını, kılların yüzündeki mübarek beyazlığa hürmeten ortalıkta görünmediğine bağlardı herkes... (Bilgin, 2010, 13)

Dünyanın İlk Günü romanında İtalyan gezgin Alberti'nin gözlemlerine göre kendisine Ak Şeyh de denen Akşemsettin, yalnızca "Sultan'ın sürekli fikir alışverişinde bulunduğu" bir filozof değil, aynı zamanda sağlıktan ve şifalı bitkilerden anlayan bir tıp adamıdır. Sadece on beş dakikalık bir görüşmenin ardından "bütün ruhunu okşanmış gibi hisseden" Alberti, şuna iyice kanaat etmiştir ki, Mehmet'in Ak şeyhi, İskender'in Aristo'su kadar bilge bir insandır. (Akman, 2012, 506)

1453 Fetih romanında Şehzade Mehmet'in hocaları olarak Akşemsettin, Molla Gürani, Molla Fenari, Molla Hayreddin, İbn-i Temcid, Vezir Hoca Yusuf Sinan Paşa, Bursalı Vezir Ahmet Paşa, Çelebizade Abdülkadir Amidi, Molla Ayas, Molla Hasan Çelebi, Müderris İspartalı Abdülkadir Hamidi, Haczade Müslühüddin, ve Mustafa Efendi'nin isimleri zikredilmektedir. Romanda, Sultan Mehmet'in yaşadığı "zorlukların, ölüm ile kalım arasındaki çemberde en büyük dayanağı hocalarıdır. Muhaliflerinin sinsî tutumları, savaşın tehlikeli çanları arasında sıkışırken göğsü, en korunaklı limanı hocalarıdır." (Bildek, 2012, 154). Padişah, onların duaları ve öğütleriyle kâbuslarından uyanmakta, güç kazanmaktadır.

Akşemsettin'in Şehzade'nin yetişmesinde oynadığı rol, anlatıcı tarafından şöyle ifade edilmektedir:

Şehzadenin ilim sürecinde gözleri hep üzerinde olan, ona ikinci baba olan, Şehzade kadar dikkatleri üzerinde toplayan, Şehzade'nin kalbine dervişliği üfleyen, Şehzade'sinden kırk iki yaş büyük olan Akşemsettin hocasıdır. Peygamberin aşk dolu çağrısını talebesine fısıldayan bu hoca, Şehzade Mehmet'in varlığını feth-i Mübin ile gergef gergef işleyerek denizin önündeki tüm engelleri ruh gücüyle de aşması için en büyük yönlendirici oluyordu... (Bildek, 2012, 24)

Sultan'ı Öldürmek romanında, Sultan Mehmet "Beklemeyi bilmek, en büyük bilgeliktir." sözünü hatırlamaktadır. Bu sözü kimden duyduğunu hatırlayamasa da, anlatıcı burada devreye girerek, "genç hükümdarın mübarek hocalarının sözlerini rehber eylediğini" (Ümit, 2012, 162) belirtmektedir.

Kuşatma 1453 romanında, Sultan Mehmet'in üçünü ana dili gibi konuşabildiği yedi lisan bildiğini, bir zamanlar tercüme ettirdiği kaynakları esas dillerinden kendi başına okuyabildiğini öğrenmekteyiz. Sultan'ın bu korkunç azminden hocaları Akşemsettin ve Molla Gürani'nin de iftihar etmektedir. (Tiryakioğlu, 2009, 26)

Aynı romanın ilerleyen sayfalarında Sultan Mehmet, küçük bir çocukken kaç hocayı kaçırmış, ürkütmüş, canından bezdirmiştir. Ancak tecrübeli Molla Gürani, elinde meşe dalından sopayla geldiğinde ona itaat etmek zorunda kalmıştır. Çünkü molla zor biridir ve onun zoru küçük şehzadenin oyununu bozmuştur. (Tiryakioğlu, 2009, 32)

Romanın bir yerinde Sultan'ın yetişmesinde emeği geçen bütün hocaların isimleri sayılmıştır. Diğer romanlardakilerden farklı olarak burada Akbıyık Sultan, Molla Fenari, Emir Buhari, Cübbe Ali, Sivaslı Kara Şemsüddin, Hatibzâde, Ensar Dede, Molla Hacı Hayreddin ve Molla Siraceddin isimleriyle karşılaşmaktayız. Anlatıcıya göre adı geçen Allah dostları Şehzade'ye "bir tiran değil, bir şefkat eri, zulme karşı çekilmiş bir kılıç ve Peygamber'in gülümseyen yüzü" (Tiryakioğlu, 2009, 97) olmasını öğütlemişlerdir.

Fatih İstanbul Kapılarında romanında, Anadolu'nun Türkleşip İslamlaşmasında büyük rol oynayan Horasan erenlerini, İstanbul'un fethinde de vazife başında görmekteyiz. Sultan Mehmet'e Horasan erenleri hakkında bilgi varan kişi Ya Vedud Baba'dır. Buna göre, Anadolu'daki bütün beyler, Bursalı Ceb Ali, Horas Dede, Akkoyunlu Ali Bad, Kayserili Sultan Dede ve Baba Cafer torunlarından Şeyh Zindani adındaki beş

pire bağlıdır. Manevi hayatın önderleri olan bu pirlere muhasara sırasında askerler yol göstereceklerdir. Tarih boyunca kendilerine “Horasan erenleri” denen bu kimseler, fethedilecek kaleleri kumandanlardan önce keşfetmekte, sonra o diyara hicret ederek bir dergâh kurmaktadırlar. Görevleri hem içerden istihbarat toplamak hem de genel anlamda o bölgeyi fetihden önce her anlamda kıvama getirmek olan bu kimselerin en başındaki kişi de Çandarlı Halil Paşa’dır. (Şapolyo, 1953, 51)

Romanın ilerleyen sayfalarında, Horasan erenleriyle ilgili olarak, onların savaş meydanındaki yararlıklarından bahsedilmiştir: Silivrikapı tarafındaki cepheye askerlerle beraber hocalar ve dervişler de hücum etmektedir. Çarpışmalar esnasında erenlerden Elekli Dede, Tokmaklı Dede hemen şehit düşmüştür. Horoz Dede Unkapı’nda, Oduncu Baba Odunkapısı’nda, Zından Baba Zindankapısı’nda, Cüb Ali Baba Cibali Kapısı’nda harp etmektedir ve bu erenlerden çoğu buralarda şehit düşmüştür.

Horasan erenleriyle *Boğazkesen*’de de karşılaşmaktayız. Romanda, Akşemsettin ve Şeyh Akbıyık’ı bir divanı hümayun toplantısı esnasında, Padişah’ın sol yanında görmekteyiz. “Her an Mehmet’i desteklemeye, dua ve kerametleriyle inancını tazelemeye hazır” bekleyen bu insanların ak sakaları dudaklarını görünmez kılmıştır. Bunlar “Tanrı’nın kulları değil, yerle yedi kat gök arasında gidip gelen, her işlerinde bir hayır, her sözlerinde bir gizli anlam olan” Horasan erenlerindedir. (Gürsel, 1995, 138)

Akşemsettin ve diğer ulema istedikleri an zaten Konstantin’i almaya kararlı padişahı daha da coşturabilmektedirler. Anlatıcının istihzalı bir üslûbla anlattığı kadarıyla, Akşemsettin ve yanındakiler bunu, “söz alıp konuşmadan, Kuran ve hadisten dem vurmaktan, böyle sessiz, böyle düşünceli, gayb âleminden işaret beklediklerini her fırsatta belli ederek” başarmaktadır.

Molla Hüsrev’in ismi, Akşemsettin ve Molla Gürani kadar geçmese de birkaç romanda ön plandadır. *İstanbul’un Fethi* romanı Molla Hüsrev’in adının en sık şekilde anıldığı romanların başında gelmektedir. Romanında Molla Hüsrev ismi ilk olarak babasının vefatından sonra Edirne’ye gelişi esnasında görmekteyiz. “Devrin tanınmış ili adamı” olarak tanıtılan Molla Hüsrev’in atı, hocasının sağında ve sadece yarım at boyu arkasındadır. Anlatıcı, bu durumu Padişah’ın ilim adamlarına verdiği değerini tezahürü olarak değerlendirmektedir. Sayfalar ilerledikçe geriye dönülerek Sultan Mehmet’in Manisa’daki şehzadelik dönemine dair kesitler sunulmuştur. Manisa’daki altı yıl boyunca Molla Hüsrev’in sürekli talebesinin yanında olduğunu, özellikle de ondaki fetih düşüncesinin oluşmasında önemli payı olduğunu görmekteyiz. Nitekim bir gün Molla Hüsrev genç şehzadeye Peygamber’in İstanbul’un fetholunacağını işaret eden hadisini anlattığında, gözleri yaşlarla dolan Şehzade’nin yerinden kalkarak hocasının elini öptüğünü ve “Eslafımızın hayal edip hakikat yapamadıklarını biz yapacağız.” (Tülbentçi, 1954, 38) dediğini görmekteyiz. Molla Hüsrev de, Şehzade’nin kendine olan güvenini ortaya koyan bu sözlerini takdirle karşılamış; ancak kendisini muvaffak ve muzaffer edecek kudretin ancak ve ancak Allah olduğunu hatırlatmaktan geri kalmamıştır.

Boğazkesen, *Kara Büyülü Uykü* ve *Korkusuz Cengâver* romanlarında ise Molla Hüsrev’in adı Sultan Mehmet’in fetihle ilgili yaptığı toplantılarda geçmektedir.

1453 romanında -tarihsel bir karşılığı olmasa da- Şeyh Garip Sultan isminde fethin manevi önderlerinden olan bir zâtle karşılaşılmaktadır. Fethin daha çok manevi yönü üzerinde duran romanda garip Sultan kurmaca bir karakterdir. Zaman ve mekân üstü bir kişilik olan Garip Sultan, Buhara’dan İstanbul’a gelip gitmekte, hem devlet adamlarına hem de askere moral vermektedir. Garip Sultan aslen Buharalı bir derviştir. Rüyalarda II. Murat ile mukabele yapmakta, Sultan Mehmet için dua etmektedir. Şöhreti Orta Asya bozkırlarını çoktan aşmış Yemen illerine ulaşan Garip Sultan, romanda Akşemsettin’in de hocasıdır. Diğer öğrencileri Semerkant, Hotan, Kaşgar, Buhara ve Taşkent vilayetlerinde İslam için bir sahabe sadakatıyla çalışmaktadır. (Sinan, 2008, 15)

İstanbul muhasarasında büyük yararlıklar göstermiş olan Cebe (Cep) Ali, İstanbul’da Cibali olarak bilinen semte de adını vermiş- bir manevi şahsiyet olarak bazı romanlarda karşımıza çıkmaktadır.

Fatih Feneri romanında Bursa Sübaşısı olarak karşımıza çıkan Cebe Ali, ilk olarak Bizans’tan gelen elçilerle yapılacak toplantıya herkesi çağırarak görevli bir asker olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra ilerleyen sayfalarda Cebe Ali’yi elleriyle hazırladığı kuzu dolmalarını bakır kazanlarla askere servis yaparken görmekteyiz. Cebe Ali, Padişah’ın en güvendiği adamlarından biridir, kuşatmanın en şiddetli zamanlarında sürekli olarak Padişah’ın yanında bulunmuştur. Son olarak Ulubatlı Hasan’a kılıcını hediye ederek, onu cesaretlendirmiş, şevkini arttırmıştır.

Fatih İstanbul Kapılarında romanında Cep Ali Baba’nın bugünkü Cibali Kapısı civarında cenk ettiğini öğrenmekteyiz. Daha sonra diğer babalarla birlikte, Cep Ali Baba da Haliç kapıları önünde şehit düşmüştür. Bursa’dan gelen bir derviş olan Cep Ali, at çulundan cübbe giydiği için kendisine Cep Ali Baba denmektedir.

Fatih Sultan Mehmet romanında cep Ali'nin derviş yönü daha çok öne çıkmaktadır. At kılından bir cübbe giyen ve bu kıyafetiyle oldukça heybetli görünen Cep Ali, diğer dervişler gibi savaşta hep ön safta yer almış, en ufak bir korku emaresi göstermeden cezbe hâlinde, cesaret ve neşe içinde düşmanla mücadele etmiştir.

Cebe Ali karakteri üzerinde en çok duran romancı Mustafa Necati Sepetçioğlu'dur. Hem *Sabır*'da hem de *Gece Vaktinde Gündönümü* romanında Cebe Ali önemli bir manevî şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki romanda da Cebe Ali Sultan Murat Han devrinden itibaren muteber bir kimsedir. Cebe Ali, *Sabır*'da, Edirne Sarayı'nda fırıncıların arasında yetişmiş, pişirdiği ekmeklerle namı duyulmuş bir ekmekçidir. Daha sonra Bahadır Yüzbaşı'nın emrine girmiş, casusluk vazifesi görmüştür. Buna göre Yahudi mahallesinde fırın açan Cebe Ali, yabancıları ayaklandırmak ve Bizans'ı bu şekilde içten içe çökertmekle görevlidir.

Gece Vaktinde Gündönümü romanında ise Cebe Ali yine ilk olarak Sultan Murat döneminde karşımıza çıkmaktadır. Sultan Murat'ın emriyle, Şehzade Mehmet'i -ilk sadareti için- Edirne Sarayına davet eden mektubu götürülen haberci Cebe Ali'dir. Yıllar sonra Sultan Murat'ın vefatından sonra payitahta geçmek için Edirne'ye doğru hızla yol alan Şehzade Mehmet'in yanındakilerden biri de Cebe Ali'dir. Bir ara Çandarlı Halil Paşa'nın emriyle Bursa'ya sübaşı olarak gönderilmiştir. Cebe Ali son olarak muhasara sırasında karşımıza çıkmaktadır ve şehre ilk girenlerden biri olmuştur.

Horoz Dede, *Fatih Feneri* ve *Fatih İstanbul Kapılarında* romanlarında geçmekle birlikte, daha çok Sepetçioğlu'nun romanlarında ağırlıkla karşımıza çıkan bir karakterdir.

Fatih Feneri romanında Horoz Dede, ilk olarak muhasara öncesinde, yapılan bir toplantıda karşımıza çıkar. Deve kılından bir aba, başında yeşil bir takke, beli bükük, saç ve sakalı bembeyaz bir derviş olan Horoz Dede, bu toplantıda ilerleyen yaşına rağmen gazaya katılmak isteyen bir derviştir. "Ordunun gözbebeği bir pir-i fâni" (Kozanoğlu, 1952, 171) olan Horoz Dede, her saat başı ellerini dizlerine vurur, horoz gibi bağırır, sonra "Aklınızı başınıza alın ey cahiller! Sü uyur düşman uyumaz." diye seslenip orduyu uyanık tutmasıyla tanınmıştır.

Horoz Dede, romanda ikinci olarak şehir düşmek üzereyken karşımıza çıkar. Tahta cambazhane kapısına sarılıp, kapıyı yıkan Horoz Dede, bu insanüstü başarısıyla binlerce levent ve sipahinin karşıya geçmesini sağlamıştır. Ancak o anda kör bir taş talihsiz Horoz Dede'yi başından vurup yere yıkmıştır. Kanlar içinde yere yığılan Dede, bir süre sonra gözlerini yummuş, şehit olmuştur. (Kozanoğlu, 1952, 306)

Fatih İstanbul Kapılarında romanında ise anlatıcı, Horoz Baba'nın Cebe Ali, Oduncu Baba, Zindan Baba ve Gül Baba gibi erenlerle beraber cenk ettiğini ve savaşın en çetin yerinde Horozkapısı denen yerde, yani bugünkü Unkapanı'nda şehit olduğunu belirtir.

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun "Fetih Üçlemesi"ni oluşturan üç kitabı da birer nehir romanı özelliği gösterdiğinden, her romanda olaylar ve şahıslar devamlılık taşımaktadır (Doğan, 2007, 171). Horoz Dede karakteri de her üç romanda karşımıza çıkmaktadır:

Ebem Kuşağı romanında Horoz Dede, Çelebi Mehmet'in vefatından sonra gelişen olayların arasında yer almaktadır. Buhara'da yaşayan bir derviş olan Horoz Dede, Çelebi Mehmet'in oğullarından Şehzade Mustafa ile Buhara'dan başlayıp Konya'da sona erecek bir yol arkadaşlığının içindedir. Düzmece Mustafa diye birinin ortaya çıktığını ve saltanat iddia ederek Murat Han'ı zor durumda bıraktığını öğrenen ikili, derhal yola çıkarak olayı aydınlatmaya koyulurlar. Nitekim, uzun hadiselerden sonra Düzmece Mustafa yakalanır, böylelikle Horoz Dede ve Şehzade Mustafa devletin birliği adına önemli bir iş başarmış olurlar. Daha sonraki romanlarda İstanbul'un fethinde rol oynayacak olan Horoz Dede bu şekilde ilk romanda okuyucuya tanıtılmış olur.

Sabır'da ise Şehzade Mustafa'nın yanlışlıkla öldürülmesi üzerine hem Sultan Murat hem de Horoz Dede çok üzülürler ve birlikte Mustafa'nın yasını tutarlar. Romanın ilerleyen sayfalarında altı sarhoşun bir manastıra saldırıp din adamlarını tartaklamalarını hazmedemeyen Horoz Dede, ilerlemiş yaşına ve küçük cüssesine rağmen berduş takımıyla kavgaya girer. Mücadelenin sonunda iri yarı birini öldürüp diğerlerini püskürtmesi üzerine, hadiseyi uzaktan seyredenler Horoz Dede üzerinde ilahî bir güç vehmederek, olayı efsaneleştirmeye başlarlar.

Gece Vaktinde Gündönümü romanında ise Horoz Dede tamamıyla kuşatmanın içinde yar almaktadır. Romanın sonunda şehre ilk girenlerden biri de kendisi olmuştur.

İstanbul'un fethine manevî anlamda destek veren Horasan erenlerinden biri de Ya Vedud Baba'dır. *Fatih İstanbul Kapılarında* romanında, erenler fetih öncesinde, Sultan Murat Han zamanından beri İstanbul'a yerleşmişler ve hazırlıklara başlamışlardır. Sultan Mehmet, henüz bir şehzade iken Dombay Baba tarafından gizlice İstanbul'a sokulmuş, oradaki hazırlıkları bizzat görmüş, sonra da Ya Vedud Baba'ya götürülmüştür.

Şehzade Mehmet, bu gezi esnasında gördüklerine, işittiklerine inanmamış, Horasan dervişlerinin fetih için yüzyıllar öncesinden giriştikleri hazırlıklar karşısında şaşkınlığa ve hayranlığa düşmüştür. Hepsi aynı zamanda birer casus olan bu dervişlerin başındaki kişi ise Çandarlı Halil Paşa'dır. Şehzade, payitahta çıktuktan sonra girişeceği muhasarada en büyük yardımı bu kimselerden görecektir. Nitekim ilerleyen sayfalarda Ya Vedud Baba, umumi hücum esnasında büyük yararlıklar göstermiş, emrindeki erenlerle beraber Eğrikapı'yı açmıştır. Daha sonra Ya Vedud Baba'nın şehit düştüğü yere bir türbe yapılmıştır.

Romanlarda karşımıza çıkan manevî kişilerden biri de Molla Zeyrek'tir. *Fatih İstanbul Kapılarında* romanında, Molla Zeyrek, Sultan Mehmet'e fethi müjdelemiş, ardından savaşın belirli aşamalarında askerin karşısına çıkarak maneviyatı arttırıcı nutuklar çekmiştir.

Sonuç

Romanlarda fethin arkasındaki devlet adamlarına ve manevi kadroya geniş bir şekilde yer verilmiştir. Devlet adamı olarak her romanda karşımıza çıkan ve baskın bir karakter olarak olay zincirini sürükleyen kişi Sadrazam Çandarlı Halil Paşa'dır. Yüz yıllardır devlete büyük hizmeti olmuş bir soydan gelen Halil Paşa'nın romanlardaki durumu sadakat ve ihanet noktasında ayrılmıştır. Buna karşılık bir diğer önemli devlet adamı Zağanos Paşa, baştan itibaren fetihden yana olan ve fethin tartışıldığı meclislerde Sultan'ı yüreklendiren konuşmalar yapan ve Halil Paşa ile polemige giren bir karşıt güç olarak dikkatleri çekmektedir. Romanlardaki bir diğer önemli kişilik Dayı Karaca Bey'dir. Bazen Rumeli Beylerbeyi bazen de Padişah'ın yanında, güvendiği ve kişisel işlerini koşturduğu bir devlet adamı olan Dayı Karaca, bazen Bey, bazen de Paşa olarak karşımıza çıkmaktadır. Baltaoğlu Süleyman Paşa, Osmanlı kaptan-ı deryasıdır. Romanlarda yalnızca donanmanın modernizasyonu ve kuşatma esnasında yaşanan deniz faciasıyla gündeme gelen Süleyman Paşa, daha sonra azledilmiş, yerine donanmanın başına Hamza Paşa getirilmiştir. Bunların dışında romanlarda karşılaştığımız diğer belli başlı devlet adamları Şehabeddin Paşa, Saruca Paşa, Mahmut Paşa ve İshak Paşa'dır.

Fatih karakterinin yanı başında ve arkasında karşımıza çıkan bir diğer grup, fethim manevî kadrosudur. Bu noktada herkesin üstünde yer alan manevî kişilik Hacı Bayram Veli'dir. Birkaç romanda ayrıntıya girilse de diğer romanlarda ismi üzerinde fazla durulmayan Hacı Bayram, fetih hakkında ilk müjdeleri verendir. Romanlarda asıl önemli manevî kişi Akşemsettin Hoca'dır. Muhasaranın en bunaltıcı zamanlarında keramet ve işaretleriyle Sultan Mehmet'e ve orduya moral kazandıran Akşemsettin, fethin adeta manevi fatihi durumundadır. Akşemsettin'in romanlarda dikkat çeken bir fonksiyonu da Eyüp el-Ensari'nin mezarını yerini bulmasıdır. Bu grupta ismiyle sıkça karşılaştığımız bir diğer manevi kişilik Molla Gürani olmuştur. Edirne ve Manisa'da Şehzade'nin yanında hususi muallimi olarak bulunan Molla Gürani, baştan sona Padişah'ın yanında buluna yegâne kişidir. Romanlardaki diğer ilmî ve manevî kişiler Molla Hüsrev, Cebe (Cep) Ali, Horoz Dede, Ya Vedud Baba, Molla Zeyrek, Molla Fenari, Şeyh Garip Sultan, Anadolu ahileri ve Horasan erenleridir.

Romanlarda sıkça karşılaştığımız üç şahsiyet daha vardır: Ulubatlı Hasan, Şehzade Orhan ve İren. Ulubatlı Hasan pek çok romanda, son anda olay örgüsüne dâhil olan, surlara bayrağı dikip şehit olan kahramandır. Bazı romanlarda Ulubatlı karakteri baştan itibaren Padişah'ın yanında yer alan bir yiğittir. Bazılarında ise Ulubatlı'nın şehit olduğu bilgisine hiç yer verilmez. Şehzade Orhan, kimi romanlarda Bizans sarayında esaret altında yaşan ve fethi dileyen, Sultan Mehmet için duacı olan bir mazlum; kimilerinde ise gönüllü olarak Bizans'a sığınmış, ülkesi aleyhine çalışan bir haindir. Romanların pek çoğunda Şehzade Orhan'ın akıbeti trajik olmuştur. İren ise biri hariç bütün romanlarda baş vezir Notoras'ın dünyalar güzeli kızıdır. Çoğu romanda Sultan Mehmet'in, bazılarında Şehzade Orhan'ın, İmparator Konstantin'in veya bir başka roman kahramanının aşığıdır. Yazarlar, İren karakteri ile romanlardaki askerî ve siyasî hadisin getireceği tekdüzeliği kırmayı; aşk, entrika ve ihanetlerle aksiyonu sağlamayı amaçlamış görünmektedirler.

KAYNAKÇA

Çalışmamıza Konu Olan Romanlar (Yayın Sırasına Göre)

- Tepedenlioğlu, Nizamettin Nazif (1928-1930). *Kara Davut*. İstanbul: Türkiye Matbaası.
Kozanoğlu, Abdullh Ziya (1952). *Fatih Feneri*. İstanbul: Atlas Kitabevi.
Şapolyo, Enver Behnan (1953). *Fatih İstanbul Kapılarında*. İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi.
Türkmen, Ahmet Faik (1953). *Fatih'in Zaferi*. İstanbul: Tan ve Ülkü Matbaaları.
Tülbentçi, Feridun Fazıl (1954). *İstanbul'un Fethi*. İstanbul.
Faika Alpar (1966). *Rum Ateşi*. İstanbul: Ülkü Matbaası.
Sepetçioğlu, Mustafa Necati (1980). *Ebem Kuşağı*. İstanbul: İrfan Yayınevi.
Sepetçioğlu, Mustafa Necati (1980). *Sabır*. İstanbul: İrfan Yayınevi.
Sepetçioğlu, Mustafa Necati (1980). *Gece Vaktinde Gündönümü*. İstanbul: İrfan Yayınevi.
Gürsel, Nedim (1995). *Boğazkesen-Fatih'in Romanı*. İstanbul: Can Yayınları.
Hüseyin Latif (2008). *İstanbul Düşerken*. İstanbul: Bizim Avrupa Yayınları.

- Sinan, Meryem Aybike (2008). *1453*. İstanbul: Nesil Yayınları.
Tiryakioğlu, Oktay. (2009) *Kuşatma-1453*. İstanbul: Timaş Yayınları.
Bilgin, Hasan Basri (2010). *Fatih-1453*. İstanbul: Popüler Yayınları.
Akman, Beyazıt (2012). *Dünyanın İlk Günü*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
Altınyelekçioğlu, Ceyhun (2012). *Güneşin İmparatoru Fatih*. İstanbul: Artemis Yayınları.
Ahmet Ümit, (2012). *Sultanı Öldürmek*. İstanbul: Everest Yayınları.
Bildek, Eda (2012). *1453-Fatih*. İstanbul: Mola Kitap.

Konuyla İlgili Alan Çalışmaları ve Metodolojik Kaynaklar

- Doğan, Abide (2007). Fetih Üçlemesinde (Ebem Kuşaağı, Gece Vaktinde Gündönümü, Sabır) Kadınlar. *Mustafa Necati Sepetçioğlu*, içinde (Editör: Hülya Argunşah), Ankara: KTB Yayınları.
Kara, Halim (2012). *Osmanlı'nın Edebi Temsili: Türk Romanında Fatih*. İstanbul: Hat Yayınları.
Taştan, Zeki (2005). Türk Romanında İstanbul'un Fethi ve Fatih. *Türk Edebiyatında İstanbul'un Fethi ve Fatih*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
Türkmen, Mahmut (2008). *Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun 1933'ten Sonraki Tarihi Romanlarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
Uğurcan, Sema (2012). *Fatih Sultan Mehmet'in Romanı. Edebiyatımız-I, Edebiyat Tarih İlişkisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.